

A választói jogról.

Írta : Réz Mihály.

Az 1874: XXXIII. t.-cikk meghozatala óta közel négy évtized telt el s ezen idő alatt e törvény rendelkezéseinek alapjául szolgáló viszonyok nagyrészt megváltoztak. A viszonyok ezen megváltozása teszi ma igazságtalanná e törvény némely rendelkezéseit. A gazdasági és kulturális fejlődés folyamán az ipar, kereskedelem és értelmiség oly rétegei képződtek, amelyekről az 1874: XXXIII. t.-cikk nem tendenciózus szűkkebléségből, hanem csak azért nem rendelkezett, mert azok a rétegek akkor még jelentőséggel nem bírtak.

Anakronizmus tehát a törvény *akkori* intencióit *a mai* viszonyok alapján ítélni meg. Anakronizmus az is, ha figyelmen kívül hagyjuk azon gazdasági változásokat, melyeknek folytán bizonyos elemek a törvény intenciói ellenére elvesztették politikai jogait.

Sem az, hogy *új* rétegek keletkeztek, sem az, hogy a jogosultak közül *régiek* kimaradtak, nem a törvény osztályuralmi intencióját, hanem gazdasági fejlődésünk irányát mutatja meg. Az indirekt adók aránytalan megnövekedésére ugyanaz áll.

A mai megváltozott viszonyok között az 1874: XXXIII. t.-cikk célszerűtlen és igazságtalan. Igazságtalan, mert nem számol az új értékes elemekkel s nem biztosítja azok jogát, kik a gazdasági élet fejlődésének irányában folytán e jogokat elvesztették. Célszerűtlen mert nem szolgálja az értelmiség és a magyarság szupremáciájának céljait. De ez a célszerűtlensége, épp úgy mint igazságtalan-

sága, főképp a viszonyok változásából ered. Várady röpirata is rámutat arra, hogy míg a felvidéki egynegyed úrbéri telek értéke (a legújabb időket kivéve) alig változott, addig az alföldi negyedtelek értéke „megtízszereződik, sőt ötven- és százszoros értékre is emelkedik”. Ezáltal épp a magyar vidék részesül hátrányban az amúgy is kedvezőbben elbírált nemzetiségi vidékek fölött. Kétségtelen. De az aránytalanság mai foka nem tendencia, hanem a megváltozott viszonyok folytán beállott változása a helyzetnek, amelynél fogyja az egynegyed telekre vonatkozó rendelkezések, a magyar szupremácia szempontjából ma már célszerűtlenek.

Ennek a szemmeltartása különösen azért fontos, mert az általános, egyenlő és titkos választójog hívei, programjuknak nemzetiségi szempontból való következményeit rendesen azzal hasonlítják össze, hogy milyen értéke van nemzetiségi szempontból az 1874: XXXIII. t.-cikknek. Ez az okoskodás abszolúte hamis. Téves a mai helyzet szempontjából, mert hiszen irányadó tényezőink között e törvényt senki sem akarja föntartani. Mindenki a változtatást akarja, s midőn a megváltoztatás módjairól tanácskozunk, akkor nem a régi eltörlésre szánt rendszerrel, hanem az új javaslatokkal s azoknak következményeivel kell az általános választói jog következményeit összehasonlítani.

Téves az is, ha a múltra vonatkozólag hivatkoznak nemzetiségi tekintetben e törvényre az általános választójog hívei, bizonygatva, hogy ha ez a törvény nem rontotta meg, akkor az ő programjuk sem fogja megrontani a magyar szupremáciát. Ez ismét anakronizmus, mely a múltat a jelen viszonyai szerint átéli meg.

Ezernyolcszázhetvennégy óta a nemzetiségi viszonyok gyökeresen megváltoztak. Erős román és tót parasztbirtokos osztály keletkezett, tót iparososztály s egy mindinkább növekedő román és lót intelligencia, mely céltudatos közgazdasági politikával szervezi és vezeti ezen elemeket. Az ország minden részében meggyöngült a magyar középosztály s a nemzetiségek fölötti gazdasági és politikai vezetést kezéből kiejtette. Egyes vidékeken majdnem egészein kipurult ez az elem. A magyar földbirtokos helyett román és tót parasztké a föld s fölöttük a magyar birtokos befolyása helyett az „Albina” és a „Tátra-bank” nyert befolyást. Csak másfél évtizede, hogy a felvidék egyes részein a nemzeti

párt magyar katonai programja érdekében mozgósított tiszta tót tömegeket a földesúri befolyás; tizenöt év múlva a klerikalizmus s néhol a pánszlávizmus fogja gyakorolni a vezetést.

Mindez nem volt így 1874-ben, mindez azóta változott meg. Csak két évtizede annak, hogy az oláh bankok akciójukat megkezdették s a középosztály rohamos leromlása is főként erre az időre esik. Ne hasonlítsuk tehát az általános választói jog folytán beálló nemzetiségi politikai számarányokat azokhoz a számarányokhoz, melyeket egy *régi* törvény a *mai* viszonyok között eredményez. Mert az a törvény ma tarthatatlan és épp oly tarthatatlan minden javaslat, mely ahhoz képest nem mutat *lényeges* javulást.

Ennek a javulásnak, amint azt már Tisza István gróf is ki-mutatta, nem *országos*, hanem *kerületi* javulásnak kell lennie. Mert hiszen ha egy tiszta magyar kerületben jövőre tízszer annyi szavazó lesz, mint van ma, ez statisztikailag lényegesen javítja a magyarság országos arányát, de gyakorlati szempontból semmit sem ér. Ellenben olt, ahol megsokszorozza a nemzetiségi választók számát: ezekben az eddig passzív tömegekben fölbreszti a faji öntudatot s az állambontó törekvéseknek tápot ad. Amíg ez a választóközönség kicsiny, addig a magyar értelmiség ellensúlyozhatja e törekvéseket; ha megnövekedett, mindent elborít. Ez áll azokra a vidékekre, ahol, mint Erdély és a Felvidék nagyobb részében a nép nagy tömege idegenajkú, az intelligencia ellenben magyar. Ott, ahol, mint Erdély több megyéjében, nagyrészt idegennyelvű, de részben magyar a nép: a széles alapokra fektetett választójog a magyarság majorizálására vezet. A statisztika százalékokról beszél, de a gyakorlati életben ott, ahol 8 vagy 10% különbség majorizálást jelent, a százalékok értéke s jelentősége egészen más természetű. És itt is áll az, hogy a választói jog kiterjesztése pari passu emeli a nemzetiségek faji öntudatát s a gyakorlati élet mulatja, hogy a faji öntudat mindig uralomra tör. Az aránynak ilyenén megváltozása a vegyes ajkú vármegyékben nem ennyi vagy amannyi százalékot, hanem majorizálást jelent. A majorizálás folytán a törvényhatósági életben elvész e vármegyék magyar jellege; a közigazgatás egy államellenes tendenciájú izgatás exponenseinek kezébe kerül s az állam saját szerveiben bírja legnagyobb ellenségeit.

Ami végre a nemzetiségi intelligenciájú s tisztán nemzeti-ségi vidékeket illeti, itt a magyarság nem veszíthet semmit a sta-

tisztika szerint. De a tapasztalás mutatja, hogy a nagy tömegek politikai jogai mindig alkalmas talajnak mutatkoznak, a demagógia itt faji és vallási elfogultságot s fanatizmust jelent. A doktrinerek remélhetik, hogy minél alsóbb osztályok kezébe kerül a politikai hatalom, annál radikálisabb lesz az ország által követett politika. De aki a népet ismeri, az tudja, hogy ez mekkora tévedés. Mert a nép nem demokrata. Minél alacsonyabb fokán áll a műveltségnek, annál kevésbé értheti meg a maga érdekét s a felekezeti és faji előítéletekre annál fogékonyabb.

És csodálatos, hogy éppen azok, akik nemcsak a felekezetieskedést, hanem a tiszta vallásosságot is, a tudatlanság és elmaradottság szükségképpeni produktumának hiszik; azt remélik, hogy a felekezeti előítélet nem fog ott uralkodni, ahol a kultúra legalacsonyabb s az elmaradottság a legnagyobb.

Azok, akik panaszkodnak, hogy Magyarország arisztokráciájának egy része a keresztyén világnézet sötéttségében tévelyeg; hogy a magyar értelmiség tudatlanságában sovíniszta jelszavak által vezeteti magát; hogy a polgári osztály nem látja és nem követi a maga demokratikus érdekeit; a nép legelmaradottabb, legművéletlenebb rétegeitől mindezek ellenkezőjét elvárják.

Ha a magyar polgári osztálynak valóban az az érdeke, hogy lerázza az eddigi vezető tekintélyt, hogy szabadgondolkodó legyen és nemzetközi; és ha a magyar polgári osztály ezt eddig még sem tette meg; hogyan várhatni mindezt a nemzetiségek kulturálatlan tömegétől? És *mennyi idő* kell ahhoz (hogy ha — mint hiszik — lehetséges), míg a népet minderről fölvilágosítják? *És mi fog történni ezen idő alatt?*

Az általános választójog hívei koncedálják, hogy eleinte klerikális és nemzetiségi pártok fognak tért nyerni, de azt remélik, hogy rövid időn a nép belátja tévedését s azokhoz pártol, akik az ő gazdasági helyzetén kívánnak segíteni. És addig is — úgy hiszik — nemcsak e reakciós irányzatoknak, hanem a radikalizmusnak is nagyobb érvényesülést biztosít a széles kiterjedésű választói jog. Ennek a hitnek alapja épp oly téves, mint az a fölfogás, amely egyébként a radikalizmustól távol álló mérsékelt gondolkozású szabadelvű emberek között is meglehetősen elterjedett, hogy tudniillik a radikalizmus *ellensúlyozza* a klerikalizmust és a faji izgatást. Az én meggyőződésem szerint ez a legnagyobb tévedés; az alapvelő tévedések egy egész sorozata.

Téves azt hinni, hogy a széles kiterjedésű választói jog a radikálisnak *már ma* jelentékenyebb sikert biztosítana. Téves azt hinni, hogy ez az állapot egyhamar megváltoznék. Hiszen például Németországban négy évtizede van meg a demokratikus választói jog s a szocializmus a győzelemtől mégis mily távol áll. Négy évtized multával az agrárius párt s a klerikális párt ma is milyen erős. Pedig Németország csak inkább protestáns ország s ipari fejlettsége is a miénken él talán csak mégis nagyobb. Miért nem értette ott meg a nép — ahogy az elmélet szerint meg kellett volna értenie, — hogy a klerikális párt nem szolgálja az érdekét s hogy kizárólag radikálisokra kell szavaznia? Azért, mert a nép ragaszkodik vallási és faji érzelmeihez. És ha valaki ezeket oktanoknak deklarálja, azzal még meg nem szüntette *létezésüket*. A reális politikusnak a tényekkel kell számolnia; a szimpatikus és antipatikus tényekkel egyaránt.

Azt hiszik a radikális választói jog hívei, hogy a nép belátja, hogy a faji izgatás nem áll érdekében és ezt belátva, azok után megy, akik szociális helyzetén akarnak javítani. Ennek a hitnek alaptalanságát tények tanúsítják. A magyar középosztály anyagi romlása közepett, minden egyébvel törődött, mint egy osztályát megmentő céltudatos birtokpolitikával. És minél szélesebb rétegek omlottak össze, annál szenvedélyesebben rontotta egymást közjogi pártharcaiban. Múlófélben vannak a harcok, de túlságosan demokratikus választói reform e közjogi harcok helyébe a *fajok* harcát hozná be életünkbe. És ha politikailag iskolázott művelt középosztályunk képes volt ilyen öngyilkos politikára, hogyan higyjük, hogy a műveletlen s politikailag iskolázatlan tömegek helyesebben fogják föl érdekeiket? A középosztály okult a múltból, tapasztalatai árát busásan megfizette. A nép újra keresztül menne a tapasztalás e keserű iskoláján s a nemzeti izgatás épp úgy elsodorná őt a helyes reformpolitika útjáról, mint elsodorták középosztályunkat a sovinizmus túlságai.

De ha a nép valóban belátná, hogy szociális helyzetének javítása az első föladat, valahogy ne essünk tévedésbe s azt ne higyjük, hogy e tekintetben a klerikális és nemzetiségi izgatónak nem áll épp úgy rendelkezésére az Ígérgetés. A felekezeti izgatás a keresztyén szocializmus mezébe fog öltözni s a nép nagy tömegeinek szimpátiáját sokkal könnyebben megnyerheti. Ebben a klerikalizmusban ugyan legkevésbé az igazán vallásos, ember

fog gyönyörködni; és ebben a szocializmusban legkevésbé a haladás híve. De hogy a tót és román paraszt inkább elhiszi, hogy minden szociális nyomornak okai a zsidók, mint elfogadja azt, hogy az egyházi javakat szekularizálni kell; azt a nép minden is merője kétségtelennek fogja tartani.

A nemzetiségi izgatás sem nélkülözi a szociális jelleget s például az erdélyi oláh mozgalmakban a földosztó kommunisztikus törekvéseknek mindig nagy szerepe volt.

Sem a felekezeti izgatónak, sem a nemzetiségi izgatónak a szocialista nem csinálhat konkurrenciát, mert míg ő csupán gazdasági reformokat ígér, addig amazok gazdasági téren is ígérnek — és pedig a nép fölfogásához közelebb álló kedvezéseket; föld-felosztást, adóelengedést és ezenfelül lángra lobbantják a nép felekezeti és faji előítéleteit. Oly érzések ezek, melyek mint a magyar középosztály főnebb említett példája mutatja, háttérbe szorítanak minden szociális megfontolást s amelyek a klerikalizmus és a nemzetiségi törekvések természetéből kifolyólag a leghatározottabban *reakciós* természetűek.

Úgy a külföldi példák, mint saját viszonyaink, arról kell hogy meggyőzzenek, hogy hiú reménység a faji és felekezeti agitációnak a radikalizmus által való gyors háttérbe szoríttatásában bizakodni. De tegyük föl, hogy a mi katolikusaink radikálisabbak lesznek, mint a németországiak s hogy a mi agrikultur országunkban a nagyiparos németországinál rohamosabb lesz a szocializmus haladása. Tegyük föl, hogy míg 40 év alatt e várt eredmények Németországban be nem következtek, Magyarországon négy évtized alatt már bekövetkezik e diadal. De mi fog történni ezen *átmeneti idő* alatt? Azt maguk a radikálisok is elismerik, hogy eleinte a felekezeti és faji fanatizmus fog erőt nyerni. És ez egészen bizonyos. De ha el is képzeljük, hogy idők folytán ez a helyzet gyökeresen megváltozik, azt alig lehet elképzelni, hogy az a *reakciós* parlament, amely az új demokratikus választói rendszer alapján először egybegyűl, nyugodtan, tétlenül nézze a radikalizmus terjeszkedését. A klerikális és nemzetiségi parlamenti pártok bizonyára a radikalizmus ellen fordítják erejüket s a császárhű nemzetiségek épp oly készek lesznek nyomni az antimilitarizmust, mint a klerikálisok a szabadgondolkozást. Azt nem lehet hinni, hogy fanatikus felekezeti és fajgyűlöletből táplálkozó reakciós irányzatok *egyszer* hatalomra jutva, tétlenül nézzék a

radikalizmus azon terjeszkedését, *mely őket éppen e hatalom elvesztésével fenyegeti.*

Ha valaki azt hiszi, hogy a radikalizmus nálunk a gazdasági kulturális fejlődés szükségképpeni követelménye, amelyet nem lehet elfojtani, akkor ezen átmeneti reakció lehetőségét vesztélytelennek ítélni. De akkor nem lehet megérteni, hogy ha a politikai *intézményeknek* ily csekély jelentőséget tulajdonít, akkor a demokratikus választási rendszer intézményének hogy képes oly megváltó erőt tulajdonítani? Mert vagy van, vagy nincs a politikai intézménynek jelentősége; de az nem lehet, hogy a választói jognak van s eredményének, a parlamentnek s az általa hozott törvényeknek nincsen. És még kevésbé lehetséges, hogy ha az intézményeknek van jelentőségük, akkor a demokráciát egy oly választási rendszer szolgálja, melynek eredménye *évtizedeken át* reakciós.

Ez a pár évtized a militarizmus politikáját inaugurálná s oly küzdelmekbe vinne be, melyekből semmi radikalizmus nem találna békés kibontakozást. Ez a pár évtized olyan felekezeti és-íajharcot idézne elő és oly visszavonást, mely háttérbe szorítna minden reformpolitikát. Törvényhozás, mely elnyomja a radikalizmust, agitáció, mely fölébreszti a reakciós szenvedélyeket: hogyan szolgálhatná mindez a haladást?

Vannak, akik szeretnék úgy tüntetni föl a választójog kérdését, mintha az a radikalizmus és konzervativizmus harca, volna csupán. Mintha ez osztályharc kérdése volna, melyben a konzervatív irány támadja s az egész radikális tábor védelmezi az általános választói jogot. Ez az állítás a nyilvánvaló tényekkel ellenkezik.

Földes Bélának a szocializmusról írott művéből veszem a következő idézeteket:

„Az 1892-ben Marseilleben tartott nemzeti kongresszuson a francia munkáspártnak a mezőgazdasági munkásokhoz intézett szózata a többiek között a következőket mondja: Munkások! Majdnem 50 év óta bírjuk az általános szavazati jogot és körülbelül 25 év óta köztársaság vagyunk; és a köztársaság, melynek mindnyájunk javára kellene lenni, a nagybirtokosoké, a nagyiparosoké és nagy kereskedőké és gazdag financiereké.” (II. 391. 1.)

Ugyanígy nyilatkozik Proudhon:

„Ki nevezte ki az alkotmányozó testületet, tele legitimisták-

kal, dinasztikusokkal, nemesekkel, tábornokokkal és prelátusokkal? Az általános választói jog.

Ki csinálta az 1848 december 10-ikét? Az általános választói jog.

Ki helyeselte a december 2-ikát? Az általános választói jog.

Ki választotta az 1852. évi törvényhozó testületet? Az általános választói jog.”

És tovább:

„A filozófusnak, a republikánusnak meg kell engednie annak konstalálását a történelem megértésére és a jövő tájékoztatására, hogy az általános választói jog oly népnél, melynek nevelése annyira el van hanyagolva, mint a mienké, a materialisztikus és heliocentrikus alakjával távol van attól, hogy a haladás szerve legyen; az a szabadság kerékkötője.”

Rodbertus nézete ugyanez:

„Legyen elég Napóleonra utalni, hogy az általános szavazati jog az államhatalmat nem szükségképp a munkásosztály kezeibe adja. Ezen jog alapján legelkeseredettebb társadalmi ellenségei szövetkezhetének önökkel. És azt hiszi, hogy az ember erősebb lesz, ha az ellenséget a saját táborába eresztí? Ha tehát tekintettel társadalmi végcéljára, egyik oldalról egész bizonytalan, vájjon az általános szavazati jog proklamálása által nyer, másfelől bizonyos, hogy ezáltal veszít.”

Marx pedig: „Chartistenruf ”-nak nevezi az általános választói jogot s Lassalleról szólva, ezeket mondja:

„Nem látta, hogy a föltételek Német- és Angolországban különbözők.

Figyelmen kívül hagyta a leckét, melyet az általános választói jog tekintetében a második császárság adott. (L. u. o.)”

Ugyancsak Földes idézi (II. 396—397. 1.) Devilla következő nézetét:

„Az általános szavazati jog által azok, akik a bourgeoisie gazdasági függőségében élnek, a politikai hatalom tényezőivé lettek. Bármilyen legyen is zászlójuk színe, a bourgeois kormányzók mind megegyeznek abban, hogy elleneznek mindent, ami a tulajdonjogot megtámadná, ami kasztjuk monopóliumait gyengítene. Azért, ha a kormányforma tett egy lépést a köztársasággal, a tisztán politikai evolúció utolsó stádiumával, a társadalmi

organizáció, a nyomor végzetes oka, nem változót és nem fog változni addig, míg a tulajdonjogrendszerhez nem nyúlnak.

Az általános szavazati jog a bourgeoisie javára leplezi a tényleg vívandó harcot. Mulattatják a népet azokkal a politikai fadaisékkal, kényszerítik, hogy érdeklődjék a kormányzati gépezet ezen vagy ama kerekének módosítása iránt; mit használ tényleg ily módosítás, midőn magának a gépnek földadata ugyanaz és ugyanaz lesz addig, míg gazdasági kiváltságokat kell védeni?”

Ezekből az idézetekből látható, hogy igen radikális gondolkozású férfiak is igen határozottan elítélték az általános választói jogot. Kétségkívül sokan is helyeselték. De ez a tény megmutatja, hogy ebben a kérdésben a radikális irányzat legkiválóbb képviselőinek nézetei is megoszlanak.

Elsősorban igen nagy eredményt várnak egy radikális választói reformtól sokan abban a tekintetben, hogy a választásoknál a munkásokat szervezik s a választási agitációval még erőteljesebbé teszik az osztályöntudatot.

Az ipari munkásságra nézve ebből tényleg az következik, hogy a szocializmus köztük még inkább megerősödik. A radikalizmus nyeresége jelentékeny e tekintetben Németországban, hol az ipari munkásság száma rendkívül nagy. Jelentéktelen nálunk, ahol alig 100.000 szervezett munkással rendelkezik s ahol a szervezetlen ipari munkások megnyerése is elenyésző nyereség volna amaz óriási nyereséghez, mely a felekezeti és faji előítéletekben élő milliók „öntudatra” ébredéséből ered. Mert midőn öntudatra ébredésről beszélünk, ne feledjük el azt, — amit ugyan politikai meggondolás nélkül is tudunkra kellene hogy adjon már maga a grammatika, — hogy az öntudat a *saját maga* egyéniségének *tudatát* jelenti, nem pedig a *mások* — bármily fölvilágosult gondolkozásmódjának — tudatát.

Kitéve az agitációnak s fölismerve saját erejét, nem azt az irányt fogja követni, amit fölszabadítói tartanak az ő érdekében állónak; hanem azt, amire kulturális foka, érzésvilága és világnézete predesztinálja. Kulturális fokokat nem lehet átugrani s az érzelmekkel szemben az érdekpolitika józan érvei tehetetlenek.

Ezen okokból a demokratikus választói jog sokkal veszedelmesebb a *kerületekre*, mint a *parlamentre* való hatásában. Bármily mesterkélt kerületi beosztással reméli valaki a magyarelle-

nes vagy antiliberalis elemek ellensúlyozását, — a magyar kerületek vagy a városi kerületek kedvezményezésével, — ennek csak a *parlament* összeállítására lesz meg a hatása. De a többi _____ részben ellensúly nélkül maradó — *kerületben* az agitáció folyni fog! És e kerületek összesége az *ország egy darabja*, melyen a felekezeti és faji izgatás folyni fog; amelyen ez az izgatás *kifizeti magát*. Kisebb baj itt, hogy milyen képviselőket küldenek a kerületek; nagyobb veszedelem az, hogy az ország nagy része milyen izgatás hálása alá kerül. Az iskola, a szószék, a sajtó, a társadalom, rendre telítve lesz a faji és felekezeti gyűlölség szellemével s e szellem nemcsak a választásoknál érvényesül, hanem az *egész* közéletre rányomja bélyegét. A vármegyei élet felekezeti és faji szempontok behatása alá kerül s egypár évi ilyen izgatás alapjaiban támadja meg a mai liberális szellemet s a magyar szupremáciát. Antiszemitizmus, magyarellenesség karöltve halad s a társadalmi élet és a közélet minden kérdésében megnyilatkozik.

Sokan azt hiszik, hogy a politikai jogok gyakorlásának minden esetben érlelő és fejlesztő hatása van. Áll ez akkor, ha a politikailag jogosítottak bizonyos kulturális fokot már elérték, úgy, hogy a magyar politikai kérdésekkel közvetlen érintkezésbe jutnak. De ha Magyarországon még a mai választók egy részéről igazságosan akarunk ítélni, akkor el kell ismernünk, hogy azok soha a politikai nagy problémákkal szembe nem állottak. Aki csak egy képviselőválasztásban vett is aktív részt, az nagyon jól tudja, hogy a választók nagy részének a vitás nagy kérdések iránt semmi érzéke nincs. Nem is lehet. Ha a mai választók egy része is még oly fokán áll a műveltségnek, hogy a nagy kérdésekről nem alkothat ítéletet s azok iránt nem is érdeklődhetik: akkor a szélesebb néprétegektől mit várhatunk? Ne áltassuk magunkat azzal, hogy ez csak a mai analfabéta választókra áll; éppen úgy áll ez az inni és olvasni tudókra. Hiszen az Írástudatlant is lehet szóval fölvilágosítani és az írástudót is félre lehet vezetni nyomtatott betűvel. A megítélés képessége ettől független és azt, hogy az önálló vagy közös bank-e a helyesebb: írástudó és analfabéta parasztválasztó egyaránt kevéssé ítélni meg. És arról sem világosítja föl az abc ismerete, vajjon ragaszkodjunk-e a hármasszövetséghez, vajjon a bécsi udvar adott viszonyai között a katonai kérdések feszegetése helyes-e avagy helytelen.

Bizonyára igaz, hogy e kérdések megítélésére a mai válasz-

töközönség egy része is teljesen képtelen. Ez a rész azonban az intelligensebb elemek által még vezethető, míg akkor a szélesebb néprétegek jutnak hatalomhoz, az intelligencia kezéből a vezetés kiesik.

Nem is azért hoztam föl azt a tényt, hogy t. i. a nép e nehéz politikai kérdések megítélésére képes egyáltalában nem lehet; hanem annak bizonyítására, hogy ilyen körülmények közt a politikai jogok gyakorlásának semmi hatása nincs. Mert hiszen bármily fejlesztő hatása legyen pl. egy tudományos vitának arra a hallgatóra, akinek bizonyos előkészültsége van, teljesen hatástalan marad e vita arra nézve, aki még az *alapfogalmakat* se ismeri. Bizonyára senkinek sem juthat eszébe a felsőbb mathézis, vagy a Hegeli filozófia kérdéseiről beszélni csupán elemi iskolát végzett egyének előtt, és azt állítani, hogy ezen előadásnak a hallgatókra fejlesztő hatása van. Szükséges előbb ismerni az alapfogalmakat s csak akkor lehet *érteni* a kontroverziákat; *eldönteni* még akkor sem lehet. Pedig a gyakorlati politika problémáinak megoldása épp ily nehéz.

De még ha lehetséges volna is a csupán írni-olvasni tudókat a politika alapfogalmaival megösmertetni, — s ha ez igaz, töröljük el a jogi oktatást, mert egy kortes többet ér, mint az egész egyetem; — valljuk meg őszintén, hogy a választásoknál való kapacitálás minden egyéb, csak nem ilyen kioktatás. Másként nem is lehet. Hiszen a választási agitátor célja nem oktatás, hanem megnyerés; nem a nép politikai érlelésére vállalkozik, hanem politikai megnyerésére. Nem *tovább fejleszteni* akarja, hanem a hatás azon eszközeivel él, melyek a nép *jelenlegi* fejlettségi fokán elég hatásosak. És ha téves fogalmak vannak a népnek, de e téves fogalmak szolgálják az agitáció érdekét: éleszteni fogja e tévedéseket.

A politikai jogok csak akkor volnának érlelő hatással a népre, ha meg tudná a függő nagy kérdéseket érlelni; ha kor lesei *ezekekről a kérdésekről* beszélnének; ha a választás a tárgyilagosság jegyében lefolyó népszerű ismertetésekből állana.

Aki figyelemmel kísérte például az elmúlt választásokat, megmondhatja, hányszor hallott a katonai és bankkérdésre nézve szakszerű fejtegetéseket?

Még a művelt közönség körében is mennyivel nagyobb szerepe volt a jelszavaknak és a személyi kérdéseknek. Azoknak

meghallgatása bizony nem telt éretté senkit sem s a mi közéletünk folyosói beszélgetéseivel, klubbeli nyilatkozataival, csattanós jeleneteivel inkább csak arra alkalmas, hogy félrevezesse a politikai gondolkozást, jelentékenynek mutatta a jelentéktelent s a nagy problémáktól a figyelmet elterelje. Ma még lehet ezen segíteni, de ha a legszélesebb rétegek jutnak az alkotmány sáncaiba, még kevésbé lesz lehetséges az igazi nagy kérdések tárgyilagos vizsgálata. Aki részt vett valaha képviselőválasztáson, tudja, hogy milyenek azok az érvek, amelyekkel a nép „politikai érettségét” szokták fejleszteni és tudjuk, hogy az (mai műveltségi állapota mellett) másként nem is *lehet*. Az elmúlt választásokon több felvidéki kerületben ezek voltak a felekezeti izgatás főbb motívumai: a kormánypárt el akarja venni a templomokat -s zsidóknak korcsmaul bérbeadni; a kormánypárt ismét vissza akarja állítani a robotot. (Munka ugyanis tótul robot s ezt akarja helyreállítani a munkapárt.) Ezek a mi szemünkben nevetséges képzelődések, a népnek igen súlyos lelki harcokat okoztak s páratlan szenvedélyességű küzdelmet idéztek elő. Kérem: érleli-e az ilyen agitáció a politikai ítélőképességet? Lehet-e azt, aki ilyeneket hisz, meggyőzni az ellenkezőkről? Legyőzni lehet, meggyőzni nem. És minden választás után felekezeti fanatikusabb és másutt: fajilag gyűlölködőbb népet hagy maga után az agitáció s a felvilágosodást évekre és évtizedekre veti vissza. Minél nagyobb tömegekre fog hatni, annál nagyobb lesz ez a hatás.

Mindezen felsorolt érveknél fogva teljes mértékben osztozom Concha nézetében s az általános, egyenlő és titkos választói jogot károsnak és veszedelemesnek ítélem. És pedig nemcsak a magyar szupremácia szempontjából, hanem azért is, mivel végeredményében megerősíti a militarizmust s felekezeti és fajharcot idézve elő, lehetlenné tesz minden reformpolitikát. Minél szélesebb alapon fog fölépülni a választói reform, annál biztosabban szolgálja a reakciót.

Ez az állítás tényeken alapul s a tényeket ellenmondással nem lehet megcáfolni.

Sokan azt várják a választói jog kiterjesztésétől, hogy az a vesztegetéseknek fog gátat vetni. Tévedés. Hiszen nem az *egyesekeket* fogják megvesztegetni, hanem a *vezetőket* s azt akkor is lehet. Ma is, mindenki tudja, vannak 300 voksos, 500 voksos főkörtések, akik — ők tudják hogyan? — mindig biztosan szállítják a maguk

embereit. A választói jog kiterjesztése nem *egyenlőséget*, hanem a legnagyobb fokú *pluralitást* jelenti, az agitátorok százsoros és sok-százsoros szavazatát. Csakhogy ez a pluralitás nem lesz értelmi kvalifikációhoz kötve s mindenütt az állambontó tényezőkre lesz kedvező. A pánszláv vagy dákoromán izgató szavazatának százsoros pluralitása lesz ez.

A szocialisták azt remélik, hogy az ő vezérek plurális szavazatot nyernek ily értelemben s ez igaz is; de az is igaz, hogy a hecckáplánok *sokszorosán* több szavazatot nyernek ezzel, mint ők és hogy a nemzetiségi tömegek *mind* klerikális érzelműek. Ez — úgy látszik — elkerülte figyelmüket. De lesznek ezeken kívül híres kortesek, ismert kolomposok, akik megvásárolhatók s akiknek megnyerése százak és százak megnyerését fogja jelenteni. Vesztegetés tehát lehet és lesz akkor is. De föltéve, hogy akkor többbe kerül — hiszen *ettől* várnak csodát —: vajjon ez a körülmény mire vezet? Arra, hogy csak *nagy pénzzel* lehet résztvenni a közélet harcaiban. Ez az eredmény plutokratikus és következménye az, hogy ebben az országban akkor csak az lehet tényező, aki nagy pénzzel, vagy nagy izgatással tudja megnyerni a tömegeket. Tényező lesz tehát: a bécsi akarat, ha kellő pénzzel rendelkezik; a nemzetiségi állambontó agitáció; a klerikális izgatás; az osztály elleni izgatás; végül minden demagógia táplálkoznék a helyi sérelmekből, adó miatti elégedetlenségből, antiszemitizmusból vagy bármi forrásból.

És *ezek* a tényezők hozzanak létre egy független, szabadelvű» erős, egységes Magyarországot!

Az általános és egyenlő választói joggal nem lesz ott korrupció, ahol faji és felekezeti izgatás lesz, de vajjon eredmény-e ez? És ahol nem lesz izgatás, ott csak a *nagyfokú* korrupció fog érvényesülhetni, amellyel szembeállani lehetetlen. Érdeke-e ez Magyarország *függetlenségének*? — könnyű megítélni.

A nagy pártkasszákkal szemben, a féktelen faji és felekezeti izgatással szemben érvényesülhet-e, juthat-e egyáltalán szóhoz, a mérséklet szava? E nyers erőkkal szemben a józan ész szavának el kell némulnia. Nemzeti szempontból egyaránt lehetetlen lesz ellenzéki párt alakítását csak meg is kísérteni.

Amerikában egyik ok, ami oly költségessé teszi a választásokat, éppen a választók nagy tömege. (L. Sombart Werner: Warum gibt es keinen Sozialismus in den V. St.) Annak szervezése, szó-

nokok, nyomtatványok általi izgatás igen sokba kerül. És midőn Kristóffy (Választójogi beszédek 200. lap) azt mondja: „A választási korrupció *talán csak az Egyesült Államokban nagyobb* mint Magyarországon”: épp ezzel beismerte, hogy a széles alapon nyugvó demokratikus választói jog a korrupciónak éppen nem ellenszere.

A mi viszonyaink között pedig a korrupciónak a kiterjesztéssel szükségképp együtt kell járnia s azzal *egyenest arányban* növekednie.

Miért?

Vizsgáljuk meg szociális viszonyainkat s azonnal látni fogjuk okát.

Közéletünk ma is tele van panasszal amiatt, hogy a választásoknál meghamisítják a nemzet akaratát. A „fölpálkázott” tömeg és a lefizetett szavazók emlegetése állandóan nagy szerepet játszik. És ezzel párhuzamosan, azt is halljuk, hogy ez az ország a mágnásoké és a papoké s itt csak uraknak vannak jogaik.

Miután azonban azt még sem hiszi el senki, hogy a kormány a mágnásokat itatta le és a papokat s hogy ezek adták el a szavazatukat: ebből a két állításból különös dolgok következtethetők. Mert ha Magyarországon *annyi* leitható és lefizethető szavazó van, hogy ezekkel meg lehet „hamisítani” az *egész nemzet* akaratát: hisz akkor ez a választási rendszer egészen demokratikus. Akkor több hatalma van a *népnek*, mint a papoknak s mágnásoknak együttesen.

És ha *van* annyi szavazat a nép kezében, hogy azzal meg lehet a nemzet akaratát „hamisítani”, akkor hiszen a mai rendszer is megadja a lehetőséget, hogy a nép leszavazza az arisztokráciát s ezt csak azért nem teszi, mert egy része eladja a maga szavazatát. De ha ez így van: akkor hogyan lehet azt állítani, hogy a nép nem korrump s hogy a népjogok kiölik a korrupciót?

Ha nagyobb tömegekre terjesztjük ki a jogokat, nagyobb arányúvá tesszük a korrupciót. Ha a vesztegetési vádak igazak: ebből csak ez következik.

De tekintsünk kissé mélyebben a dolgot s meg fogjuk találni e körülmények természetes okát és azt is látni fogjuk, hogy az adott viszonyok közt ez másként nem is lehet.

Pártjaink évtizedeken át harcokat vívtak a közjogi kérdések

körül. Kérem, érthette, érdekelhette ez a nemzetiségi választók nagy tömegeit?

Doktriner beszéd az s a valóságnak meg nem felelő, ha azt mondták ilyen körülmények között, hogy az a szegény tót vagy ruthén választó a *meggyőződését* adta el. Meggyőződése — *ebben* a kérdésben — nem volt és nem is lehetett. A kérdés egyszerűen nem érdekelte. És ha a magyar parasztot nézzük, akit izgathattak a 48 vagy 67 jelszavai, kérem *érthette-e* a kevésbé műveltje a közös vagy önálló bank kérdését s *lehetett-e* ebben a kérdésben meggyőződése? Egy részét elragadhatták érzelmi motívumok, de akihez nem jutott el az agitáció, annak nem volt, mert nem lehetett, ebben a kérdésben „meggyőződése” s így *azt* nem is adhatta el. Megfizették azt a fáradtságát, hogy eljött szavazni egy oly kérdésben, amely *nem érdekelhette* s amelyeknek eldölte előtte közönyös. Megtérítették azt a kárt, amit — sokszor sürgős — munkája elhagyásával szenvedett.

Senki se vegye e fejtegetéseket a választási korrupció védelmezésének. Semmi sem áll tőlem távolabb. Annak elkerülhetlenségét épp azoknak *tettei* mutatják legjobban, akik ellene leginkább panaszkodnak; helytelenségét pedig senki sem vitathatja el. De rá kell mutatni arra a tényleges helyzetre, amelyben vagyunk s íi frázisok mögött keresnünk kell a realitást.

Ha az életet nézzük s elfogulatlanul vizsgáljuk a tényeket, lehetetlen nem látnunk, hogy eddigi választásainknál *nem a demokrácia hiánya* okozta, hanem éppen ellenkezőleg *a demokratikus elem tette lehetővé a korrupciót*. És pedig nem azért, mintha romlottabb volna a többinél, — ámbár nem is jobb semmivel sem — hanem azért, mert az ő szempontjából az nem volt korrupció. Azért mert egy nagy része nem *meggyőződését* adta el, hanem egy *közönyös* ügyben kereste a maga érdekeit. És ezt épp az érdekpolitika materialista híveinek nem szabad elítélniök.

Azt lehet mondani ezzel szemben, hogy ha majd a törvényhozás a nép érdekeit közvetlenebbül érintő kérdésekkel fog foglalkozni, akkor majd minden megváltozik.

Ez az állítás azon a föltevésen alapul, hogy a nép meg tudja ítélni, hogy bizonyos törvényhozási intézkedések az ő érdekében állanak; oly föltevés, melynek doktriner mivoltát az élet tapasztalásai nap-nap után eléggé bizonyítják. A pénzügyi politika bonyodalmas rendszerében, a közgazdasági élet szövevényes kérdé-

seiben csinálhatunk akármilyen változtatást, csinálhatjuk a nép érdekében, de a nép nem fogja azt megérteni. Kulturális fejlettségei fokán nem is *értheti* meg. És próbáljunk szigorú közegészségügyi törvényeket hozni — pedig ez a nép érdekében is áll — lehet, hogy az fölkel az érdeklődést — de ellenünk, akik az ő érdekében dolgozunk.

Ha adóelengedést, szabad dohánytermelést vagy földosztást proklamálnának: ez érdekelné. De minden komplikáltabb szociálpolitikai reform értelmetlenségre talál. Aki eddigi szociálpolitikai szerény intézkedéseinket megkísértette a nemzetiségi vidékek csekély intelligenciájú népe közt realizálni, erről meggyőződhetett.

A gazdasági munkáspénztárról, a hét éven aluli elhagyott gyermekekről szóló törvények végrehajtásánál, a szövetkezetek alakításánál majdnem elháríthatlan akadályokkal találkozunk.

De mit várhatunk szociálpolitikai téren attól a parlamenttől, mely szélső demokratikus kívánalmaknak megfelelő alapon ülne össze? Maguk a radikálisok elismerik, hogy a felekezeti és nemzetiségi agitáció „egyelőre” diadalmaskodik. *Ezektől* vár oly politikát, mely a nép gazdasági érdekeit fölkarolja? Ilyen állítással csak nem csinál propagandát — *nekik?*

Lesznek igenis felekezeti és fajharcok „egyelőre” s minél szélesebb rétegekre nyerne befolyást — ebben igazuk van a radikálisoknak — *ezekben* a rétegekben lehet, hogy nem lesz szükséges a vesztegetés. A faji vagy felekezeti fanatizmus által fel-tüzelt tömegek *ingyen* fogják *szolgálni a reakciót*.

És akkor, — beszéljünk nyíltan s álpáthosz és érzélgés nélkül — a reakciós szenvedélyek e hónapban a haladás híve súlyos dilemmába került. Vagy lesz híve a tiszta választásnak s küzd ezért küzdve a faji és felekezeti agitáció érdekében; vagy kész azt letörni s nem talál más eszközt, mint azt, hogy apellál a tömegek közönyös részének anyagi érdekeire. A nemzeti állam híve pedig Vágy a közélet tisztaságáról mond le, vagy túri, hogy atomjaira bontsák a nemzetet.

Miért?

Azért mert a felekezeti és faji agitáció által fölízgatott pártokkal szemben *meggyőződés* alapján a nép körében ellenmozgalmat nem szervezhetünk. És ez természetes. Ha a klerikális érzésű tót vagy nemzetiségi öntudattal bíró román tömegeket pél-

dául nem is sodorja egészen el a felekezeti vagy faji agitáció, az izgatástól menten maradt rész majd viszonyok közt legföljebb passzive viselkedik, Üdvös-e ez az állapot? Bizonyára nem. Lehet-e marói-holnapra megváltoztatni? Bizonyára nem. Mai kulturális fokán a néptől e tekintetben többnyire csak passzivitást s az izgatás irányában való *közönyt* várhatunk. A felekezeti előítélettel telt katolikus tótok egy része talán rávehető, hogy ne szavazzon az antiszemita vagy protestáns-ellenes jelöltre; de hogy *az ellen* menjen, — hogy meggyőződésből védje a pap ellen a zsidót vagy a maga felekezete ellen a másikat, — azt várni tőle képtelenség.

És ha megindult egy lázas nemzetiségi izgatás, — amely a széles választói jog folytán óriás tömegekre hat s óriási arányokban fejlődik tovább —: azt még remélhetjük, hogy például a románság egy része passzív maradjon azzal szemben; de hogy *el-lene menjen*: azt alig. Magyarellenes nem lesz, de magyarbarátságából nem lesz románellenes. Mérsékelt lesz irányunkban; de nem lesz agresszív — ellenük. És minél nagyobb tömegekről lesz szó, annál nagyobb mértékben fog ez bekövetkezni.

Azt kérdik, vajjon a magyar szupremáciát csak a korrupció képes fönn tartani?

Nem.

A magyar szupremácia a magyarság gazdasági, politikai és kulturális fölényén alapul. De ha mesterségesen lerontjuk mind ezen alapokat; ha az értelmiség kezéből kivesszük az őt illető vezetést; akkor valóban csupán két lehetőség marad fenn számunkra: az erőszak vagy a pusztulás.

Bizonyára képtelenség azért adni széles néprétegeknek választói jogot, hogy azt tőlök erőszakos kormányok megvegyék avagy elvegyék. De még nagyobb képtelenség a haladás meggátolására s a nemzeti állam megdöntésére osztogatni jogot.

Oly dilemmába kerülünk ezzel, melyből *nincs* helyes ki vezető út s amelynek egyik mint másik megoldásától óvakodni kell.

A szélső demokratikus választói jog e következményeivel teljesen tisztában vannak a nemzetiségi vezérek és éppen az 1874 : XXXIII. t.-c. tárgyalásakor igen érdekesen fejtette ki ezt Polit.

„*A szabadság, a demokrácia nem gyöngítheti, nem enyész-*

tetheti el a nemzetiség érzelmét, hanem csak szilárdíthatja és fokozhatja azt. A demokratikus államnak természete az, hogy az állami életben minden tényezőt fölszínre hoz, melyek közé első sorban tartozik az állam lakosságának természete, mely a nemzetiségben nyilvánul. Midőn tehát az 1848-iki törvényhozás a demokratikus intézményeket behozta és főképpen a törvényhozó testületet a népképviselő rendszerére fektette és midőn Magyarországot nemzeti állammá akarta tenni: akkor önmagával jutott el-lentébe. *A demokráciának Magyarországon következménye csak az lehet, hogy nem nemzeti, csak nemzetiségi államot teremtsen.*”

Ez Polit fölfogása. Egészen logikus is, hogy ennél fogva az általános választójog hívének vallja magát. Mert az ő ideálja az, hogy Magyarország ne nemzeti állam legyen, hanem, — mint ő mondja, — *egy keleti Svájc.*

Mindazok, akik ezt akarják, mindazok, akik meg akarják szüntetni Magyarország egységes nemzeti jellegét, jól teszik, helyesen és céltudatosan cselekszenek, ha azt hirdetik, hogy meg kell valósítani az általános, egyenlő, titkos és községenkénti választói jogot.